DZIECKO I KSIĄŻKA W PROGRAMIE EDUKACYJNYM TVP I „MOLIKI KSIĄŻKOWE CZYLI CO CZYTAĆ DZIECKU”

Anna Sugier-Szerega

Katolicki Uniwersytet Lubelski

Jana Pawła II

Celem artykułu jest ukazanie wartości, wiedzy i umiejętności promowanych w programie edukacyjnym dla dzieci „Moliki książkowe czyli co czytać dziecku”, emitowanym przez TVP. Program zachęcający dzieci i ich rodziców do wspólnego spędzania czasu z książką oswaja dzieci z biblioteką, zaciekawia perypetiami bohaterów książkowych i ukazuje czytanie jako fascynującą przygodę. Dla potrzeb artykułu dokonano analizy 16 odcinków wyemitowanych w okresie od 1 stycznia do 4 maja 2012 roku. Posłużono się metodą analizy zawartości i treści.

Anna Sugier-Szerega

Adiunkt w Katedrze Kultury Medialnej Instytutu Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II. Zainteresowania naukowe: media i procesy globalizacji, kultura popularna, wspólnoty religijne, styl życia młodzieży, rodzina a media.

Assistant Professor in the Department of Culture Media Institute of Journalism and Social Communication at the John's Paul II Catholic University of Lublin. Interest areas: media and globalization, the popular culture and young people, religious communities, media and family.

Kultura popularna, w jakiej żyjemy na co dzień, nie sprzyja sięganiu po książkę. Dzieci od najmłodszych lat obcują z telewizją, oglądają bajki animowane, programy rozrywkowe, seriale, surfują po Internecie, grają w interaktywne gry. Ten niezwykle dynamiczny i różnorodny kontekst życia w świecie mediów sprawia, że nie jest łatwo zachęcić dziecko do czytania. Podejmowane w tym celu wysiłki nauczycieli w szkole przynoszą najczęściej nie najlepsze efekty, o ile znacznie wcześniej dziecko nie zostało zaproszone do świata książek przez rodziców. A w polskich domach przeważnie się nie czyta. Jak pokazują badania przeprowadzone na reprezentatywnej próbie Polaków w 2010 roku jedynie 44% Polaków deklaruje jakikolwiek kontakt z książką (wliczając w to poradniki, słowniki, książki w Internecie) (Chymkowski R., 2011).

Dzieci jako odbiorcy treści kultury obrazkowej spędzają w sumie po kilka godzin dziennie przed różnego rodzaju mediami: ekranem telewizora lub komputera, wysyłają kilkanaście SMS-ów przez telefony komórkowe, które są obecnie łącznikiem ze światem rówieśników. Czas wolny spędzają przy grach komputerowych i w portalach społecznościowych, stąd coraz częściej mówi się o nowym pokoleniu, nazywanym *video kids*, *net generation*, *millenium kids*. Ich dzieciństwo opiera się na stałym „podłączeniu do mediów” i płynącej z nich kultury popularnej w postaci: videoclipów, seriali telewizyjnych, prasy kolorowej, idoli i celebrytów. Poznawanie świata i komunikacja z drugim człowiekiem odbywa się przy dyskretnym dźwięku pracujących komputerów, dzwoniących telefonów, ukrytych kamer.

Jadwiga Izdebska codzienne obcowanie z mediami elektronicznymi, zakres korzystania i sposób „używania” mediów, charakter relacji dziecko – media i skutki tych relacji nazywa dzieciństwem medialnym (2005, s. 169). Zakładając, że skoro dorośli czytają mało lub wcale, a pierwsze kontakty z kulturą i uczestniczenie w niej wiąże się z mediami elektronicznymi, można stwierdzić, że kontekst współczesnego wychowania dzieci wiąże się z kulturą obrazu, a nie słowa. Nie kultura opowieści, bajki, wiersza lub czytanki wprowadza dziecko w świat zasad i reguł rządzących zachowaniami społecznymi, lecz obraz, kolorowa migawka, która przyciąga wzrok, ale niekoniecznie

popudza wyobraźnię. I – niestety – nie zawsze jej treść jest przeznaczona dla najmłodszego widza.

Na tle coraz uboższej od kilku lat oferty programów edukacyjnych dla dzieci wyróżnia się ambitny w założeniach program mający na celu promowanie czytania, dobrej książki i oswajanie dzieci z instytucją, jaką jest biblioteka. „Moliki książkowe, czyli co czytać dziecku” to program produkowany przez Telewizję Polską w latach 2006 – 2011, emitowany co tydzień.

Obecnie w telewizji publicznej dzieci mają do dyspozycji jedynie pasmo poranne, a w jego ramach wyłącznie powtórki. Piątki są zarezerwowane dla Molików, rodzeństwa stworków, zamieszkującego pokój w bibliotece. Lokum jest nietypowe, bo mieści się między półkami pełnymi książek. Dzięki temu Molik i Molinka mają do ulubionych tytułów swobodny dostęp, doskonale również orientują się, gdzie która pozycja leży. Z badań AGB Nielsen Media wynika, że od września 2009 roku średnia oglądalność programu wynosiła 365 tys., co na tle innych programów („Budzik” – 423 tys. widzów, „Jedynkowe przedszkole” – 420 tys., „I kudłate, i łaciate” – 426 tys. oraz „Dlaczego? Po co? Jak?” – 414 tys., „Teleranek” – 608 tys. i „Domisie” – 465 tys.) (Subbotko D., 2009 a) jest wynikiem najsłabszym.

Od lutego 2010 roku autorzy unowocześnili konwencję programu: zmieniła się struktura, czas i sami bohaterowie. Odcinki trwają około 13 minut, wprowadzono więcej elementów uatrakcyjniających program takich jak: teatrzyki i filmiki (tzw. molikowe kino – są to animowane bajki zrealizowane na podstawie proponowanych w danym odcinku tytułów). Zwiększono również liczbę propozycji do czytania z 1-2 do kilku, a w wyjątkowych wypadkach nawet kilkunastu. Program, jako jeden z sześciu realizowanych przez TVP, i jedyny dla dzieci, został wybrany do reprezentowania Polski podczas międzynarodowej selekcji audycji telewizyjnych do programu INPUT 2012 (na przełomie stycznia i lutego) w Berlinie oficjalnie informacje te podaje Telewizja Polska S.A na swej stronie internetowej. Ostatecznie program nie przeszedł do kolejnego etapu.

To, co z punktu widzenia dorosłego widza wychowanego na czytaniu książek jest w programie atrakcyjne, wcale nie musi być przyciągające dla dzieci – chodzi o wartościową treść samego programu. Dzieci, które wybierają programy do oglądania coraz częściej bez udziału dorosłych, zazwyczaj kierują się ich estetyką, decydując pierwsze wrażenie, a nie zawartość (Nieduziak E., 2005, s. 219). Biorąc pod uwagę tempo, dynamizm, kolorystykę współczesnych animacji komputerowych przeznaczonych dla dzieci warstwa estetyczna w „Molikach” przed zmianą była dość archaiczna. Fakt ów w połączeniu z brakiem zachęcania dzieci do zainteresowania się książką w środowisku domowym prawdopodobnie wpłynął na najniższą oglądalność programu spośród innych propozycji telewizji edukacyjnej. Zachęcanie do czytania wybranych tytułów musi trafić na odpowiednio przygotowany grunt, w postaci odpowiednio ukształtowanych u dziecka kompetencji. Odbiorca książki musi poczuć przyjemność najpierw słuchania, potem samodzielnego czytania – a to wymaga czasu, spokoju i skupienia – elementów, których coraz częściej brakuje w codziennym życiu zarówno rodzicom, jak i dzieciom.

Metamorfozie polegającej na wyraźnej poprawie wizerunku ulegli główni bohaterowie czyli Molik i Molinka. Moliki, idąc z duchem czasu posiadają stronę internetową, do korzystania z której zachęcają w wybranych odcinkach. Strona wydaje się jednak mało interaktywna i pełni raczej funkcję archiwizującą niż aktywizującą. Moliki zdecydowanie częściej stawiają na tradycję ręcznego pisania listów, ozdabianych rysunkami i wierszykami, za co mali widzowie są nagradzani książkami. Można więc w tym przypadku mówić o nawiązywaniu obustronnej komunikacji, ale kładącej nacisk na kulturę słowa pisanego i czytanego. Odręczne pisanie listów i jego zalety w porównaniu ze skrótowym pisaniem SMS-ów jest także wątkiem poruszonym w jednym z odcinków.

Dla potrzeb artykułu, metodą analizy zawartości, przebadano 16 odcinków wyemitowanych w bieżącym roku do 04.05.2012. Dopiero w trakcie analizy okazało się, że są one powtórkami programów

z lat 2009, 2010, 2011. Dodatkowo w badanym okresie odcinki piętnasty i szesnasty okazały się powtórkami powtórek, więc analizy dotyczą w istocie czternastu odcinków. Materiał badawczy pochodzi ze strony internetowej TVP „Moliki książkowe”. Dla potrzeb analizy stworzono klucz kategoryzacyjny, który składał się z dwóch części: formalnej i merytorycznej. W części formalnej znalazły się następujące kwestie:

- data emisji
- tytuł programu
- czas trwania programu
- elementy uatrakcyjnijające program
- część merytoryczna
- tematyka programu
- gość odcinka
- tytuły promowanych książek
- liczba promowanych książek.

Część merytoryczna obejmowała natomiast następujące zagadnienia:

- propagowane wartości
- przekazywana wiedza
- promowane umiejętności
- zachowania i postawy krytykowane
- nawiązania do instytucji biblioteki, roli książki i czytania.

Od 1 stycznia 2012 do 4 maja 2012 wyświetlono 16 powtórek, które średnio trwały około 13 minut. Nieznany jest klucz doboru programów wybranych w bieżącym roku do ponownej emisji. Odcinek o kopalni w Wieliczce pokazano dwa razy: 2 marca i 27 kwietnia, występuje więc on w Tabeli 1 jako odcinek ósmy i piętnasty. Odcinek o przedszkolakach również wyemitowano dwa razy; występuje on w tabeli nr 1 jako odcinek pierwszy i szesnasty. W pozostałych tabelach analizy dotyczą więc czternastu odcinków.

Tabela 1. Data emisji, tytuł, czas trwania programu

Data emisji, tytuł, czas trwania programu				
Nr odc.	Data emisji	Tytuł programu	Czas trwania	Elementy atrakcyjne dla dzieci
1.	13.01.2012	Przedszkolaki (powtórka z 2010)	13.26	Teatrzyk o łakomej Molince
2.	20.01.2012	Pyza i piraci (powtórka z 2010)	13.00	Bajka animowana o Pyzie, Teatrzyk o Piracie Jędrusiu
3.	27.01.2012	Przygody bajkowych zwierzątek (powtórka z 2010)	12.47	Piosenka o bajkowych zwierzętach, piosenka o Muminkach
4.	03.02.2012	Ptaki (powtórka z 2010)	12.58	Teatrzyk o wróbelku Elemelku, piosenka o Elemelku, odgłosy śpiewu ptaków
5.	10.02.2012	Kolekcjonerzy i ich skarby (powtórka z 2010)	12.38	Piosenka o skarbach, piosenka ciotki Sroki
6.	17.02.2012	Molikowe zęby (powtórka z 2011)	13.12	Piosenka o dbaniu o zęby, piosenka o mlecznej czekoladzie
7.	24.02.2012	Księżniczki i królewny (powtórka z 2011)	13.28	Piosenka królewny
8.	02.03.2012	Moliki w Wieliczce (powtórka z 2011)	13.01	Piosenka o legendach
9.	09.03.2012	Nudzimisie (powtórka z 2011)	12.58	Piosenka o nudzie
10.	16.03.2012	Molikowe zagadki (powtórka z 2011)	13.06	Piosenka o autografach, zagadki dla dzieci
11.	23.03.2012	Złota Lista Książek (powtórka z 2011)	15.03	Film o tacie, który nie chce czytać dziecku, piosenka o kolażu, film o myleniu bajek przez dorosłych

Tabela 1. Data emisji, tytuł, czas trwania programu (c.d.)

Data emisji, tytuł, czas trwania programu				
Nr odc.	Data emisji	Tytuł programu	Czas trwania	Elementy atrakcyjne dla dzieci
12.	30.03.2012	Kot w bibliotece (powtórka z 2010)	12.25	Piosenka o małym kocie i psie, piosenka o przyjacielu psie dla Molika, teatrzyk o niegrzecznej dziewczynce
13.	06.04.2012	Święta Wielkanocne (powtórka z 2009)	10.23	Piosenka o kwiatach, piosenka o Wielkanocy w bibliotece, fragment Ewangelii o Zmartwychwstaniu, piosenka o dobroci i miłości
14.	13.04.2012	Brak tytułu (powtórka z 2011)	13.00	Piosenka o Królu Smakołyków Piosenka o gimnastyce Molikowe kino: Gucio i Cezar oraz Bolek i Lolek na olimpiadzie
15.	27.04.2012	Moliki w Wieliczce (powtórka z 2011), odcinek który był emitowany 02.03.2012	13.01	Piosenka o legendach
16.	04.05.2012	Przedszkolaki (powtórka z 2010)	13.26	Teatrzyk o łakomej Molince

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Moliki książkowe*, [online], [dostęp: 05.05.2012], dostępny w Internecie: <<http://www.tvp.pl/dla-dzieci/moliki-ksiazkowe-czyli-co-czytac-dziecku>>

Program podejmuje różnorodne tematy (Tabela nr 2), ale w badanych odcinkach widoczne są dwa wiodące: zwierzęta (odcinki trzeci, czwarty i dwunasty) oraz jedzenie (szósty i czternasty). Ten ostatni pojawia się jednak w dwóch różnych kontekstach: dbałości o zdrowe zęby oraz zachowania sprawności fizycznej i sił witalnych. W obydwu odcinkach pojawia się wątek łakomstwa i obżarstwa oraz zgubnego wpływu słodyczy na kondycję i zdrowie dzieci. Istotnym tematem jest również edukacja i uczenie się (zarówno w przedszkolu, domu, jak i przez podróżowanie) – w poświęconych temu procesowi odcinkach wyraźnie nawiązuje się do pomocnej roli książki (odcinki pierwszy i drugi). Odcinki, które poświęcono wyłącznie promocji czytania i książki, są dwa; dziesiąty pokazuje Targi Książki Dziecięcej w Krakowie, a jedenasty wspiera kampanię *Cała Polska czyta dzieciom*. Pozostałe dotyczą tematów atrakcyjnych dla dzieci, takich jak: królewny i księżniczki, piękno i uroda (odcinek siódmy), legendy i rycerze (emitowany dwa razy odcinek ósmy), kolekcjonowanie skarbów (piąty) oraz odcinek świąteczny o Wielkanocy (trzynasty).

W każdym odcinku programu pojawiają się goście (Tabela nr 2). Są nimi zarówno postacie z przedstawianych bajek, jak i dzieci odwiedzające bibliotekę, będące przyjaciółmi Molików, a także dorośli, którzy pojawiają się znacznie rzadziej. Osoby dorosłe są najczęściej autorami książek dla dzieci bądź wspierają kampanię *Cała Polska czyta dzieciom*, tak jak Artur Barciś, pojawiający się w odcinku jedenastym. Gościem, a może raczej przyjacielem Molików, tak jak oni zamieszkującym bibliotekę, jest Tęskniaczek, który odwiedza pokój Molików dosyć niespodziewanie, wychylając się zza półek z książkami.

Łącznie w czternastu analizowanych odcinkach wyemitowanych w 2012 roku zaproponowano dzieciom sześćdziesiąt dziewięć książek (Tabela nr 3), w tym osiemnaście propozycji literatury obcej. Program zdecydowanie promuje nowe książki autorów już uznanych lub wchodzących na rynek wydawnictw dziecięcych, ale niemal w każdym odcinku pojawiają się książki należące do klasyki literatury dla dzieci. Szczególnym pod tym względem okazał się odcinek jedenasty, promujący i wspierający kampanię „Cała Polska czyta dzieciom”, w którym wspomniane były między innymi „Kubuś Puchatek w stumilowym lesie”, „Doktor Dolittle” czy „Pchła Szachrajka”.

Tabela 2. Tematyka i goście

Tematyka odcinka i goście		
Nr odc.	Tematyka odcinka	Goście
1.	Edukacja i zabawa w przedszkolu i domu	Szpak Mądrak, Zuzia
2.	Podróże po Polsce, Europie i świecie	Pyza, Zuzia
3.	Bajkowe zwierzątka	Zuzia, bajkowe zwierzęta, smoki: Pulpet i Prudencja
4.	Ptaki i ich zwyczaje	Wróbelek Elemelek, Andrzej Kruszewicz, Wiktoria
5.	Kolekcjonowanie i skarby	Zuzia
6.	Zdrowe zęby	Tupcio Chrupcio, Zuzia, Wiedźma Próchnica
7.	Księżniczki i królowny, uroda	Królowna Aurelka, Emilka
8.	Muzeum w Wieliczce, rycerze	Skarbnik z kopalni Wieliczka, Grzesiek z rodziny Ciumków, Bazyliśzek
9.	Nuda	Tęskniaczek, Babcia z wypożyczalni, Kuba
10.	Zagadki książkowe i targi książki dla dzieci	Iga, Barbara Gawryluk – autorka książek dla dzieci, Michał Rusinek – autor i tłumacz książek dla dzieci, Joanna Rusinek – ilustratorka książek dla dzieci
11.	Czytanie dzieciom, Kampania Cała Polska czyta dzieciom	Tęskniaczek, Franklin, Żabka, Zuzia, Artur Barciś
12.	Koty i psy	Kot Filemon, pies Anastazy, Zosia i Marysia
13.	Wielkanocne zwyczaje	Szuracz, Tęskniaczek, Maja
14.	Łakomstwo i otyłość kontra sport	Tęskniaczek, Zuzia i Kuba

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Moliki książkowe*, [online], [dostęp: 05.05.2012], dostępny w Internecie: <<http://www.tvp.pl/dla-dzieci/moliki-ksiazkowe-czyli-co-czytac-dziecku>>

Tabela 3. Tytuły i liczba promowanych książek

Tytuły i liczba promowanych książek		
Nr odc.	Tytuły promowanych książek	Liczba książek
1.	<ul style="list-style-type: none"> • Lech Tkaczyk, <i>Jak Pan Alfabet do przedszkola maszerował</i> • Danuta Kręcis, Małgorzata Krystyna Walczak-Sarao, <i>Wesołe Przedszkole i przyjaciele</i> • Danuta Kręcis, Małgorzata Krystyna Walczak-Sarao, <i>Opowiadania Szpaka Mądraka</i> • Barbara Gawryluk, <i>Przedszkolaki z ulicy Morelowej</i> 	4
2.	<ul style="list-style-type: none"> • Hanna Januszewska, <i>Pyza na polskich ścieżkach</i> • Constanza Droop, Annette Lange, <i>Listy od Feliksa</i> – seria (8) • Andrzej Grabowski, <i>Nieustraszony Pirat Jędrus</i> • Wojciech Witkowski, <i>Jeszcze dalsze burzliwe dzieje pirata Rabarbara</i> • Rose Impey, Nathan Reed, <i>Mały Pirat Pirat Patch</i> – seria (2) • Louis Alloing, Paul Thies, <i>Pirat Prys</i> – seria (2: <i>Tajemnica Wyspy Pereł i Statek Wesołych Piratów</i>) • Lech Tkaczyk, <i>Jak Pan Alfabet do przedszkola maszerował</i> • Lech Tkaczyk, <i>Jak bocian Klekot cyferek się uczył</i> 	8
3.	<ul style="list-style-type: none"> • Anna Onichimowska, <i>W lesie Marcina</i> – seria • Joanna Olech, <i>Pulpet i Prudencja. Smocze Pogotowie Przygodowe</i> • Joanna Olech, <i>Pompon w rodzinie Fisiów</i> • Tove Jansson, <i>Muminki</i> (seria dla małych dzieci, kolorowanka, wyklejanka, czytanka) • Eva Eriksson, <i>Przygody Meli</i> (seria) 	5
4.	<ul style="list-style-type: none"> • Hanna Łochocka, <i>O wróbelku Elemelku</i> • Łukasz Libiszewski, <i>W świecie ptaków</i> • Wojciech Mikołuszko, <i>Tato a dlaczego</i> • Andrzej Kruszewicz, <i>Andrzej Kruszewicz opowiada o ptakach</i> 	4

Tabela 3. Tytuły i liczba promowanych książek (c.d.)

Tytuły i liczba promowanych książek		
Nr odc.	Tytuły promowanych książek	Liczba książek
5.	<ul style="list-style-type: none"> • Joanna Papużyńska i Stasys Eidrigevicius, <i>Opowieść</i> • Liliana Bardijewska, <i>Moja ciotka sroka</i> • Lotty Geffenblad, <i>Kamyki Astona</i> • Danuta Zawadzka, <i>Tajemnica zaczarowanego klasera</i> 	4
6.	<ul style="list-style-type: none"> • Eliza Piotrowska, <i>Tupcio Chrupcio. Dbam o zęby</i> • Liane Schneider, Eva Wenzel-Burger, <i>Zuzia idzie do dentysty. Mądra Mysz</i> • Tomasz Szwed, <i>Klinika Małych Zwierząt w Leśnej Górze</i> • Renata Piątkowska, <i>Lemoniadowy ząb</i> 	4
7.	<ul style="list-style-type: none"> • Bracia Grimm/Walt Disney, <i>Królowna Śnieżka i siedmiu krasnoludków</i> • Rokšana Jędrzejewska-Wróbel, <i>Maleńkie królestwo królowy Aurelki</i> • Hans Christian Andersen, <i>Księżniczka na ziarnku grochu</i> • Rokšana Jędrzejewska-Wróbel, <i>Królowna</i> 	4
8.	<ul style="list-style-type: none"> • Barbara Gawryluk, <i>Słony Skarb. Przewodnik dla dzieci po kopalni Wieliczka</i> • Ewa Stadtmüller, <i>Legends polskie. Od Tatr aż do Bałtyku</i> • Paweł Beręsewicz, <i>Warszawa. Spacer z Ciumkami</i> • Aleksandra Sudowska, Maciej Kronenberg, Paweł Mroziak, <i>ABC Regionów Polski</i> 	4
9.	<ul style="list-style-type: none"> • Maria Marjańska-Czernik, <i>Wypożyczalnia Babć</i> • Rafał Klimczak, <i>Nudzimisie</i> • Carl Collodi, <i>Pinokio. Historia Pajacyka</i> 	3
10.	<ul style="list-style-type: none"> • Barbara Gawryluk, <i>Kaktus wierny przyjaciel, Kaktus szukaj, Kaktus dobry pies</i> • Anna Bernat, <i>Domisie i wędrówka za tęczę</i> • Michał Rusinek, <i>Jak robić przekręty. Poradnik dla dzieci</i> 	5

Tabela 3.Tytuły i liczba promowanych książek (c.d.)

Tytuły i liczba promowanych książek		
Nr odc.	Tytuły promowanych książek	Liczba książek
11.	<ul style="list-style-type: none"> • Paulette Bourgeois, Brenda Clark, Seria o Franklinie • Max Velthuis, Seria o Żabce • Barbara Gawryluk, <i>Dżok. Legenda o psiej wierności</i> • Joanna Papużyńska, <i>Śpiące wierszyki</i> • Małgorzata Strzałkowska, <i>Leśne głupki</i> • Marta Bogdanowicz, <i>Rymowanki Przytulanki</i> • Iwona Czarkowska, <i>Biuro zagubionych zabawek</i> • Renata Piątkowska, <i>Opowiadania z piaskownicy</i> • Jan Brzechwa, <i>Pchła Szachrajka</i> • Hugh John Lofting, <i>Dr Dolittle</i> 	10
12.	<ul style="list-style-type: none"> • Marek Nejman, Sławomir Grabowski, <i>Nowe Przygody kota Filemona</i> • Melania Kapelusz, <i>Koty czyli historie z pewnego podwórka</i> • Iwona Czarkowska, <i>Kocia odkrywalnia tajemnic</i> • Jarosław Mikołajewski, <i>Wszyscy mają psa tylko nie ja</i> • Józef Wilkoń, <i>Kici kici miau</i> • Anna Onichimowska, <i>Wieczorynki z kotem Miśkiem</i> • Franciszek Klimek, <i>Pieski kotki niespodzianki</i> 	7
13.	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Biblia dla dzieci</i> • <i>Nowy Testament</i> • <i>Ulubieni Bohaterowie Biblijni</i>, praca zbiorowa • Martine Murray, Henryśka, <i>Drugiej tak wspaniałej nie znajdziecie</i> 	4
14.	<ul style="list-style-type: none"> • Krystyna Boglar, <i>Gucio i Cezar</i> • Theodor Seuss Geisel, <i>Słoń, który wysiedział jajko</i> • Joanna Olech, Michał Rusinek, Wojciech Widiak, Maciej Wojtyszko i inni, <i>Nowe przygody Bolka i Lolka</i> 	3

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Moliki książkowe*, [online], [dostęp: 05.05.2012], dostępny w Internecie: <<http://www.tvp.pl/dla-dzieci/moliki-ksiazkowe-czyli-co-czytac-dziecku>>

Analizowany program promuje wartości, które w różnych kontekstach są obecne w prezentowanych książkach. Widzom umożliwia się zdobycie określonej wiedzy oraz zachęca się ich do wykształcania umiejętności potrzebnych do życia we współczesnym świecie (Tabela 4). Wśród wartości należy zwrócić uwagę na kształtowanie postawy otwartości na innych (odcinki pierwszy i trzeci), wartości związane z szeroko pojmowaną edukacją dziecka zarówno w domu, jak i przedszkolu oraz innych instytucjach, takich jak muzeum czy targi książki (odcinki pierwszy, ósmy i dziesiąty), szacunek dla przyrody i dbanie o zwierzęta (trzeci, czwarty i dwunasty), kształtowanie zdrowych nawyków żywieniowych, dbanie o higienę i kondycję (szósty i czternasty).

W programie nie ucieka się też od wartości związanych z przeszłością. Dzieci poznają wraz z Molikami legendy polskie dotyczące poszczególnych regionów Polski (odcinek ósmy) czy historię chrześcijaństwa (odcinek trzynasty). Wartości bezpośrednio związane z książką i czytaniem przewijają się w różnych formach we wszystkich analizowanych programach, ale najdobitniej ukazane są w odcinku dziesiątym, który zrealizowano na Targach Książki w Krakowie. Tam, pomiędzy stoiskami, Molik i Molinka z przyjaciółmi rozmawiają z autorami o pomysłach na dobre książki, pytają o ilustracje i tłumaczenia literatury dla dzieci z innych języków.

W odcinku jedenastym, wspierającym kampanię *Cała Polska czyta dzieciom*, jej ambasador – Artur Barciś – wskazuje korzyści i zalety obcowania z książką: kształtowanie wyobraźni, uspokajanie dzieci, wykorzystywanie chwil czytania do budowania pozytywnych i głębokich relacji między rodzicami i dziećmi. Dosyć krytycznie pokazani są dorośli, którzy nie chcą czytać dzieciom bądź też wykazują się nieznaną bajek dla dzieci. Inne wartości obecne w analizowanym programie odnoszą się wprost do właściwych wyborów między dobrem a złem i wiążą się z kształtowaniem charakteru. Ważna jest w tym kontekście praca nad sobą i budowanie pozytywnych relacji z rodziną i rówieśnikami (odcinki siódmy i dziewiąty).

Tabela 4. Wartości, wiedza, umiejętności promowane w programie

Nr odc.	Wartości	Wiedza	Umiejętności
1.	Edukacyjne i prospołeczne: język ojczysty; nauka języków; przyjaźń między równieśnikami z różnych krajów; pomoc słabszym; wrozumiałość i tolerancja dla obcych	Edukacja przez zabawę; nauka przez oglądanie wartościowych programów edukacyjnych dla dzieci w TVP, np. Domisie, Jedynkowe Przedszkole	Poprawne mówienie we własnym języku; wspólne uczenie się; nawiązywanie kontaktów z dziećmi z rodziny wielokulturowej
2.	Edukacyjne: odręczne pisanie i ozdabianie listów rysunkami; podróże i podróżowanie	Zdobywanie wiedzy przez podróże	Zasady poprawnego pisania listów: listy drukowane są bardziej oficjalne, do przyjaciół lepiej pisać listy tradycyjne, SMS-y nie dają tyle radości, co otrzymanie listu papierowego, pachnącego podróżą
3.	Prospołeczne i proekologiczne: przezwyciężanie strachu przed innymi, akceptacja dla odmienności w wyglądzie (Zwierzaczek Przytulaczek); braterska solidarność	Nauka i zabawa przez naśladowanie zachowań zwierząt; Kraków i Smocza Jama	Pomaganie innym w porządkach, zabawy ruchowe, umiejętność słuchania
4.	Proekologiczne	Wiedza dotycząca tajemnic życia ptaków	Rozróżnianie ptaków, sposoby ich ochrony przed różnymi wypadkami

Tabela 4. Wartości, wiedza, umiejętności promowane w programie (c.d.)

Nr odc.	Wartości	Wiedza	Umiejętności
5.	Edukacyjne: zbieranie i kolekcjonowanie	Wiedza o tym, co można kolekcjonować: myśli, znaczki, książki, bajki	Kolekcjonowanie bajek
6.	Prozdrowotne: dbałość o czyste, zdrowe zęby	Wiedza o tym, jak dbać o zęby, stosować zdrową dietę bez słodczy	Dbanie o higienę, powstrzymanie łakomstwa
7.	Moralne: piękno wewnętrzne w człowieku tworzone przez cechy charakteru: poczucie humoru, odwagę, własne zdanie, pracowitość	Piękno zewnętrzne jest sprawą wtórną wobec tego, co wewnętrzne	Umiejętność śmiania się z siebie, krytycznego spojrzenia na siebie
8.	Historyczno-kuturowe: przeszłość i historia	Wiedza o przeszłości kraju w postaci legend; skąd się wzięła kopalnia soli i co w niej jest	Właściwe zachowanie w muzeum (kopalnia w Wieliczce)
9.	Prospołeczne i moralne: dobre relacje w rodzinie, szczególnie z dziadkami, którzy mają więcej czasu niż rodzice; szacunek dla rodziców i dziadków, prawda, uczciwość, pilność, dobroć; troska o rodziców w chorobie	Wiedza o konsekwencjach złego zachowania, kłamania, oszukiwania	Umiejętność naprawienia zła, które się wyrządziło innym

Tabela 4. Wartości, wiedza, umiejętności promowane w programie (c.d.)

Nr odc.	Wartości	Wiedza	Umiejętności
10.	Edukacyjne: książka i czytanie	Wiedza o tym, jak się pisze, ilustruje i tłumaczy książki, skąd się biorą pomysły na książki	Umiejętność słuchania, wyobrażania
11.	Edukacyjne: czytanie jako sposób ćwiczenia wyobraźni, relaks, budowanie przyjaznych relacji z bliskimi	„Złota Lista Książek” dla dzieci	Przewycięzanie złego humoru, np. przez gimnastykę
12.	Proekologiczne: szacunek do zwierząt	Wiedza o tym, jak obchodzić się ze zwierzętami, jakimi opiekunami dla nich być	Umiejętność godzenia się i przeproszania, umiejętność słuchania
13.	Religijno-kulturowe: radość, nadzieja, miłość, dobroć, Zmartwychwstanie, odrodzenie	Poznanie zwyczajów i symboli wielkanocnych; historia Jezusa i chrześcijaństwa	Robienie pisanek, święconki wielkanocnej, składanie życzeń świątecznych
14.	Prozdrowotne: zdrowe odżywianie, gimnastyka	Konsekwencje niezdrowego odżywiania: otyłość, brak sił, bóle brzucha, dobroczynny wpływ ruchu	Umiejętności ruchowe – ćwiczenia, szpagat

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Moliki książkowe*, [online], [dostęp: 06.05.2012], dostępny w Internecie: <<http://www.tvp.pl/dla-dzieci/moliki-ksiazkowe-czyli-co-czytac-dziecku>>

Program, który promuje ideę czytania, kształtuje więc również postawy prospołeczne, a czyni to analizując treści wartościowej literatury dla dzieci. W prezentowanych książkach najmłodszy odnajdują bliskich sobie bohaterów, przeżywających podobne perypetie, rozterki i problemy. Obserwując ich zachowania, mali widzowie uczą się, jak właściwie rozwiązywać te trudne sytuacje w swoich środowiskach: w domu, przedszkolu, na podwórku czy u dentysty. Wiele tych problemów to trudności natury ogólnej, uniwersalnej, charakterystyczne dla dzieci niezależnie od części świata, w której żyją. Jak zwraca uwagę Dafna Lemish, zajmująca się telewizją dla dzieci, programy edukacyjne dla najmłodszych szczególnie nacisk kładą na podkreślenie wyjątkowości każdej osoby, w tym także dziecka, uczą szacunku dla człowieka, bez względu na jego wygląd, język, pochodzenie, kształtują więc u dzieci poczucie wartości i wiary w siebie oraz postawy i zachowania względem innych (2008, s. 80).

W programie widoczny jest walor wychowawczy, który bez zbytniego moralizatorstwa, wykorzystując postaci i postawy książkowych bohaterów, zwraca uwagę na niepożądane zachowania wśród dzieci (Tabela 5). Dotyczą one niewłaściwych relacji z rówieśnikami, szczególnie z tymi, którzy są inni. Moliki powtarzają często, że nie można się śmiać i dokuczać rówieśnikom z powodu odmiennego wyglądu, języka, noszenia okularów czy posiadania rudych włosów. W ten sposób dzieci uczą się zasad życia społecznego, poznają sposoby rozwiązywania konfliktów w grupie, nabywają kompetencje umożliwiające właściwy osąd o tym, co wypada, a czego absolutnie robić nie wolno, bo krzywdzi się innych. W programie podkreśla się, jak ważne jest wzajemne pomażanie sobie, godzenie się, zaufanie i przyjaźń, poruszany jest również istotny dla dzieci problem braku czasu rodziców, którzy zajęci swoimi sprawami ignorują dzieci, nie rozumieją ich (odcinek pierwszy). Wówczas można liczyć na babcię i dziadków.

Tabela 5. Zachowania i postawy krytykowane

Nr odc.	Zachowania i postawy krytykowane
1.	Błędy językowe – nie mówi się człowieki, a ludzie; śmianie się z innych dzieci; pośpiech dorosłych, którzy nie zauważają, że dzieci mają problemy, np. z wyśmiewaniem ich przez rówieśników, bo słabo mówią, noszą okulary; kłótnie, nieuczciwość; łakomstwo; obłuda
2.	Przekonanie, że pisanie listów to przeżytek, teraz się pisze wyłącznie SMS-y
3.	Odrzucanie innych z powodu ich odmienności w wyglądzie i zachowaniu; hałasowanie w lesie i straszenie zwierząt; kłócenie się; gadulstwo
4.	Dokarmianie ptaków innymi porami niż zimą
5.	Brak
6.	Przekonanie, że mycie zębów to strata czasu; jedzenie bez przerwy i podjadanie słodczy przed snem; odkręcanie nakrętek i innych twardych rzeczy zębami
7.	Próżność, koncentracja na wyglądzie i cechach zewnętrznych
8.	„Brzydkie mówienie” i gwizdanie w kopalni
9.	Brak szacunku dla rodziców; złośliwość i dokuczanie innym, niemądre żarty; okłamywanie
10.	Brak
11.	Dorośli, którzy nie czytają dzieciom; krytykowanie i ocenianie kogoś po wyglądzie
12.	Złe traktowanie zwierząt
13.	Brak
14.	Łakomstwo i obżarstwo, żałoczna gra komputerowa Bolka i Lolka

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Moliki książkowe*, [online],
[dostęp: 06.05.2012], dostępny w Internecie: <<http://www.tvp.pl/dla-dzieci/moliki-ksiazkowe-czyli-co-czytac-dziecku>>

W analizowanych odcinkach często nawiązuje się do roli czytania i instytucji jaką jest biblioteka (Tabela 6). Najczęściej podkreśla się, że w bibliotece, na półkach z książkami powinien panować porządek – dlatego też Molinka często sprząta w pokoiku z książkami, w którym mieszkają brat i siostra. W uporządkowanej bibliotece istnieje możliwość podróżowania i poznawania ciekawych przygód bohaterów. Książka jest najlepszym wynalazkiem człowieka, można ją wziąć na spacer, większość filmów, jak podkreśla Molinka, realizuje się na podstawie ciekawych książek. Ich czytanie zaś jest dla moli książkowych tak fascynujące, że zazwyczaj odkładają wszystko na bok.

Czytając książki dzieci przeżywają z bohaterami emocje, ale i nabywają kompetencji językowych: uczą się nowych, trudnych słów i ich poprawnej odmiany w języku polskim (ambasador, kolekcjonowanie, narrator), poznają śmieszne powiedzonka, zwroty, przysłówia, uczą się rymowanek i sylabizowania. Książki dają dzieciom radość i czas dorosłych (bo w wieku przedszkolnym wymagają czytania na głos, a więc dzieci mają rodziców wyłącznie dla siebie). Wśród książek istnieją też takie, które są tajemnicze i ważne dla całej ludzkości – przykładem jest Biblia.

O wyjątkowości miejsca, jakim jest biblioteka, świadczy także piosenka kończąca każdy odcinek programu, która wskazuje małym czytelnikom, jak obchodzić się z książką:

*Tu przeżyjesz przygód wiele jak książkowi przyjaciele
a więc dbaj o książki zuch! Dołącz do nas, czytalcichów,
no dołącz do nich.
Książka radość ci przynosi, więc czytalcichu bardzo prosi:
nie zaginaj nigdy rogów i nie czytaj wśród pierogów.*

Tabela 6. Nawiązania do instytucji biblioteki, roli książki i czytania

Nr odc.	Określenia dotyczące biblioteki, książki	Określenie nawiązujące do czytania korzyści z niego płynących, wystawiania się
1.	Większość dobrych filmów realizuje się na podstawie książek; istnieją książki, których można słuchać z płyt	Poprawne tworzenie liczby mnogiej: nie człowieki, a ludzie – mówi Molinka Wyjaśnianie trudnych słów – narrator to ktoś, kto opowiada akcję w książce
2.	Biblioteka jako miejsce podróżowania i przeżywania różnych przygód	Ulubione powiedzonka jako pomoc w trudnych sytuacjach
3.	W bibliotece musi być porządek na półkach	Fraza kończąca program: „codziennie czytasz książkę ty, codziennie czytam ja”
4.	Brak	Poznanie trudnych słów (ornitologia); dzielenie trudnych wyrazów na sylaby
5.	Zuzia mówi: „kiedy widzę jakąś ciekawą książeczkę, liczy się tylko ona, rzucam wszystko”; żali się: „mam tyle zadane, że nie mam czasu czytać”	Poznanie trudnych słów (kolekcjonowanie); Poznanie ciekawych zwrotów: „mydło i powidło”
6.	Brak	Układanie rymów
7.	Biblioteka może mieć królową i króla, są nimi Molinka i Molik	Znaczenie przysłowia: „bez pracy nie ma kołaczy”
8.	Brak	Układanie rymów
9.	Brak	Brak
10.	Brak	Brak
11.	Książka to najlepszy wynalazek człowieka, w bibliotece musi być porządek na półkach	Rodzinne czytanie pobudza wyobraźnię, uspokaja dziecko; poznawanie trudnych słów (ambasador)

Tabela 6. Nawiązania do instytucji biblioteki, roli książki i czytania (c.d.)

Nr odc.	Określenia dotyczące biblioteki, książki	Określenie nawiązujące do czytania korzyści z niego płynących, wystawiania się
12.	W bibliotece musi być porządek na półkach; książkę można wziąć na spacer	Brak
13.	Brak	Biblia jest najważniejszą księgą
14.	Brak	Książki są wesołe i zabawne, dają dzieciom radość

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Moliki książkowe*, [online], [dostęp: 06.05.2012], dostępny w Internecie: <<http://www.tvp.pl/dla-dzieci/moliki-ksiazkowe-czyli-co-czytac-dziecku>>

„Moliki książkowe” to jeden z niewielu programów emitowanych w telewizji publicznej przeznaczonych dla dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym, a zarazem jedyny promujący wśród młodych odbiorców książkę i czytanie. Nowych odcinków nie realizuje się od roku 2011, tłumacząc, że coraz mniej młodych widzów ogląda programy edukacyjne. „Moliki książkowe” są przykładem programu w konwencji paleotelewizji, w przeciwieństwie do coraz silniejszego nurtu neotelewizji, rezygnującej z funkcji edukacyjnej i wychowawczej na rzecz rozrywkowej (Cassetti F., Odin R., 1994).

Czy Moliki są dla dzieci atrakcyjne? Trudno rozstrzygnąć. Dla dzieci, które lubią czytać i odwiedzają biblioteki z pewnością tak, dla widzów, których nie fascynuje słowo, lecz obraz, Moliki są zapewne nudne. Istotnym jest jednak fakt, że nie łatwo rozmawia się o książkach w sposób widowiskowy, spektakularny, nieprzewidywalny. A tak zazwyczaj toczą się akcje niezwykle lubianych przez dzieci kreskówek. Książka mobilizuje do samodzielnego, twórczego aktywizowania wyobraźni, do tego potrzeba wysiłku umysłowego i skupienia. Kreskówki kreślą gotowe obrazy, ich odbiór nie wymaga wielkiego zaangażowania intelektu.

Ewa Chotomska, popularna *Ciotka Klotka* z programów edukacyjnych dla dzieci lat 80, stwierdza, że dzieci oglądając telewizję przywiązują się do bohaterów i często odwzorowują ich zachowania. Jeśli słyszą i widzą, że ktoś przez nich lubiany twierdzi, że chipsy są niezdrowe albo warto opiekować się zwierzętami, jest to czytelny sygnał, że tak należy się zachowywać (Subbotko D., 2009b). Nawiązując do tych opinii, popartych wieloletnim doświadczeniem pracy na rzecz popularyzacji czytania wśród dzieci, można stwierdzić, że dla wielu z nich Moliki są szansą na odwiedzin w bibliotece i posłuchanie opowieści nie będącej adaptacją historii przerabianych przez studio Walta Disneya.

Innym argumentem osłabiającym i tak mało wiarygodne tłumaczenia zarządu TVP o decyzji wycofania się z realizacji programów edukacyjnych dla dzieci z powodu ich niskiej oglądalności jest dostęp do oferty telewizyjnej przez Internet. Umożliwia to także telewizja publiczna; dzięki temu dzieci, które po południu wracają z przedszkoli i szkół, mogłyby korzystać z telewizyjnej oferty edukacyjnej. Tylko ileż razy można oglądać powtórki?

Bez posługiwania się mediami trudno wyobrazić sobie dzisiejszy świat, więc coraz częściej postuluje się i formułuje cele wychowania medialnego. Janusz Morbitzer wyznacza w tej kwestii trzy zasadnicze kierunki działań (2005, s. 416-417). Pierwszy oznacza konieczność przygotowania dzieci do życia w warunkach społeczeństwa zmediatyzowanego, nabycia umiejętności ciągłego kształcenia i odnalezienia się w nim. Można nazywać go celem społecznym. Sprawne posługiwanie się nowymi technologiami i mediami to realizacja celu w wymiarze technologicznym. Uczniowie przyswajają te kompetencje niemal naturalnie ze względu na wysoki stopień nasycenia kultury codziennej różnymi mediami. Pozostaje jednak wymiar kulturowy, ściśle połączony ze światem wartości, ukazywaniem ich w kontekstach historycznych, społecznych, politycznych, filozoficznych i, co najważniejsze, etycznych. Ów cel bez skumulowanej w książkach wiedzy, obycia z szeroko rozumianą humanistyką jako próbą zrozumienia otaczającego świata, jest do zrealizowania niezwykle trudny. W ostatecznym rozrachunku jest on najważniejszy, bo to wyznawane i pożądanе war-

tości decydują o jakości życia społecznego. Jeśli więc dzieci nie będą czytały i rozumiały, co czytają, stracą niepowtarzalną szansę świadomego i twórczego uczestniczenia w kulturze innej niż popularna, a także współtworzenia jej.

BIBLIOGRAFIA

- Casetti F., Odin R. (1994), *Od paleo- do neo-telewizji w perspektywie semiopragmatycznej*, [w:] Gwóźdź A. (red. nauk.), *Po kinie*, Kraków, Universitas, s. 117-136
- Chymkowski R., *Wyłączeni z kultury pisma. Komentarz do badań społecznego zasięgu książki*, [online], [dostęp: 25.04.2012], dostępny w Internecie: <<http://www.bn.org.pl/download/document/1297852774.pdf>>
- Dwie produkcje TVP w programie Input, [w:] Centrum Prasowe, [online], [dostęp: 15.04.2012], dostępny w Internecie: <<http://www.tvp.pl/o-tvp/centrum-prasowe/komunikaty-prasowe/dwie-produkcje-tvp-w-programie-input-2012/6598811>>
- Izdebska J. (2005), *Dzieciństwo medialne*, [w:] Juszczak S., Polewczyk I. (red. nauk.), *Dziecko w świecie wiedzy, informacji i komunikacji*, Toruń, Wyd. Adam Marszałek, s. 169
- Lemish D. (2008), *Dzieci i telewizja. Perspektywa globalna*, Kraków, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, s. 80
- Moliki książkowe, czyli co czytać dziecku, [w:] TVP, [online], [dostęp: 12.04.2012], dostępny w Internecie: <<http://www.tvp.pl/dla-dzieci/moliki-ksiazkowe-czyli-co-czytac-dziecku/wideo>>
- Morbitzer J. (2005), *O potrzebie i celach wychowania medialnego dzieci*, [w:] Juszczak S., Polewczyk I. (red. nauk.), *Dziecko w świecie wiedzy, informacji i komunikacji*, Toruń, Wyd. Adam Marszałek, s. 416-417
- Nieduziak E. (2005), *Dziecko i jego świat w programach polskiej telewizji publicznej*, [w:] Juszczak S., Polewczyk I. (red. nauk.), *Dziecko w świecie wiedzy, informacji i komunikacji*, Toruń, Wyd. Adam Marszałek, s. 219
- Subbotko D. (2009 a), *Telewizja nie kocha już dzieci*, „Gazeta Wyborcza” z dnia 14 listopada, [online], [dostęp: 14.04.2012], dostępny w Internecie: <http://wyborcza.pl/1,76842,7252994,Telewizja_Polska_nie_kocha_juz_dzieci.html#ixzz1tcyKO2At>

Subbotko D. (2009 b), *Telewizja publiczna także dla dzieci*, wywiad z Ewą Chotomską, „Gazeta Wyborcza” z dnia 16 listopada, [online], [dostęp: 20.04.2012], dostępny w Internecie: <http://wyborcza.pl/1,76842,7255936,Telewizja_publiczna_takze_dla_dzieci.html>

Sześć polskich produkcji w międzynarodowej selekcji, [w:] *Centrum Prasowe*, [online], [dostęp: 15.04.2012], dostępny w Internecie: <<http://www.tvp.pl/o-tvp/centrum-prasowe/komunikaty-prasowe/szesc-polskich-produkcji-w-miedzynarodowej-selekcji-input-2012/6037105>>

**THE CHILD AND BOOK IN EDUCATIONAL PROGRAM
TVP "A BOOKWORM, CHILDREN READING LIST"**

Showing values, knowledge and skills promoted in the children's television educational series "A bookworm, children Reading list" is a purpose of the article "The child and book in educational program produced by TVP1". The goals of the program are: encouraging children and their parents for spending time with the books, accustoming children to the library and showing that reading is a fascinating adventure. For the purposes of the article analysis of 16 episodes broadcasted in the period from 1 January to 4 May 2012. This project was realized by the method of content analysis.